

Innhold

Innledning	11	TILLEGG A	93
KAPITTEL EN	15	En kort bakgrunn for Første Mosebok	
Men beveger den seg?		TILLEGG B	101
En leksjon fra historien		Tanken om «et kosmisk tempel»	
KAPITTEL TO	21	TILLEGG C	116
Men beveger den seg?		Begynnelsen ifølge Første Mosebok og vitenskapen	
En leksjon om Bibelen		TILLEGG D	120
KAPITTEL TRE	35	To skapelsesberetninger?	
Men er den gammel?		TILLEGG E	123
Skapelsesdagene		Teistisk evolusjon og «Gud i hullene»	
KAPITTEL FIRE.....	55	Takk	144
Menneskene: unike skapninger?		Noter	145
KAPITTEL FEM	73		
Budskapet i Første Mosebok 1			

Innledning

Vi begynner med begynnelsen

«I begynnelsen skapte Gud himmelen og jorden.» Disse majestetiske ordene er starten på historiens mest oversatte, mest trykte og mest leste bok. Jeg husker godt hvor dypt inntrykk ordene gjorde på meg julaften 1968, da jeg som student ved Cambridge hørte dem lest på direktesendt tv av mannskapet til Apollo 8 mens de gikk i bane rundt månen. Rammen var en sensasjonell bragd innenfor vitenskap og teknologi, som trollbandt millioner av mennesker som fulgte med. For å feire den vellykkede ferden valgte astronautene å lese en tekst som ikke trengte noen forklaring eller begrunnelse, selv om den ble skrevet flere årtusen tidligere. Bibelens beretning om skapelsen var tidløst klar og treffende.

Men i motsetning til skapelsens faktum, har skapelsens tidsforløp og hvordan det skjedde, spesielt tolkningen av den berømte sekvensen av dager som Første Mosebok innleder med, vært vanskeligere for folk å forstå opp gjennom århundrene. Uenigheten rundt dette spørsmålet har faktisk aldri vært større enn nå. Tenk bare på debatten om undervisning om kreasjonisme og evolusjon på amerikanske skoler, spørsmålet om religiøse skoler i Storbritannia¹ og, kanskje mest av alt, den rådende oppfatningen av at kristendommen er uvitenskapelig (eller til og med antivitenskapelig) på grunn av fremstillingen i Første Mosebok – et syn som høyrøstet støttes av nyateistene.

Jeg møtte en gang en glimrende litteraturprofessor fra et berømt universitet i et land der det ikke var lett å diskutere Bibelen offentlig. Hun var nysgjerrig på at jeg som vitenskapsmann også trodde på Bibelen, og sa hun ønsket å stille meg et spørsmål hun alltid hadde lurt på, men aldri våget å stille. Hun sa også, med en følsomhet som

er typisk for Østen, at hun var redd for å stille meg spørsmålet i tilfelle jeg ble fornærmet: «På skolen lærte vi at Bibelen begynner med en veldig tåpelig, uvitenskapelig fortelling om at verden ble skapt på sju dager. Hva sier du til det som vitenskapsmann?»

Denne boken er skrevet for folk som henne, som ikke har gitt den kristne troen en sjanse nettopp på grunn av skapelsesberetningen. Den er også skrevet for de mange overbeviste kristne som ikke bare er bekymret på grunn av denne utfordringen, men også av kjensgjerningen at selv de som tar Bibelen på alvor, ikke kan enes om tolkningen av skapelsesberetningen. Noen tror at den eneste korrekte tolkningen av Skriften er den bokstavelige forestillingen om en ung jord som ble gjort berømt av erkebiskop Ussher (1581–1656) fra byen Armagh i Nord-Irland, der jeg tilfeldigvis bodde de første atten årene av livet mitt. Ussher satte år 4004 f.Kr. som datoen for jordens tilblivelse. Hans beregninger, basert på at dagene i Første Mosebok 1 er tjuefiretimersdager i en jordisk uke ved starten av universet, ligger enormt langt unna vitenskapens nåværende anslag på cirka fire milliarder år.

Andre mener at teksten kan tolkes i overensstemmelse med moderne vitenskap. Slike gammel-jord-kreasjonister er i sin tur uenige om holdbarheten i Darwins evolusjonsteori. Atter andre påstår at skapelsesberetningen er skrevet for å formidle en tidløs teologisk sannhet, og at man er på villspor om man forsøker å forene den med vitenskapen.

Emnet er åpenbart et skikkelig minefelt. Likevel tror jeg ikke situasjonen er håpløs. For det første er mange kristne, som jeg, overbevist om Skriftens guddommelige inspirasjon og autoritet, selv om vi har viet livet til vitenskapen. Vi tror at siden Gud er opphavsmannen til både sitt ord i Bibelen og universet, må det til syvende og sist være harmoni mellom en korrekt tolkning av de bibelske dataene og en korrekt tolkning av de vitenskapelige dataene. Det var faktisk overbevisningen om at det står en kreativ intelligens bak universet og naturlovene som ansporet og motiverte den moderne vitenskaps jakt på å forstå naturen og dens lover på 1500- og 1600-tallet. Dess-

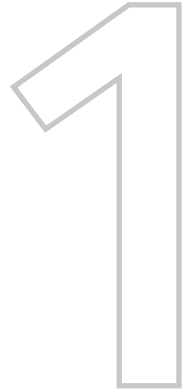
uten bekrefter faktisk vitenskapen Guds eksistens, den gjør ham ikke overflødig og irrelevant, slik ateister ofte hevder. Det har jeg skrevet om i boken *Guds undergang. Har vitenskapen begravd Gud?*²

Bokens oppbygging

Denne boken har fem kapitler og fem tillegg. Det første kapitlet skal se nærmere på hvordan den vitenskapelige teorien om at jorden beveget seg i verdensrommet, utfordret den allment aksepterte bibelske tolkningen på 1500-tallet. Andre kapittel går videre til noen prinsipper om bibeltolkning og anvender dem på uenigheten. Tredje kapittel er bokens hjerte, der jeg vurderer tolkningen av de ulike dagene i skapelsesberetningen. Fjerde kapittel handler om den bibelske beretningen om menneskenes opprinnelse, deres alder og beslektede teologiske spørsmål om døden. Til slutt, i femte kapittel, balanserer jeg drøftingen vår av skapelsesuken ved å se hvilke aspekter av skapelsesberetningen som er vektlagt i Det nye testamente, og hvorfor de er relevante for oss i dag.

Tilleggene tar opp flere sentrale spørsmål, men de er lagt til slutten av boken for at leseren skal kunne konsentrere seg om det viktigste bibelstoffet uten for mange omveier. Tillegg A ser på den kulturelle og litterære bakgrunnen for Første Mosebok. Tillegg B tar for seg tanken om «et kosmisk tempel» i tolkningen av Første Mosebok 1. Tillegg C beskriver sammenfallet mellom Første Mosebok og vitenskapen når det gjelder det faktum at tidrommet hadde en begynnelse. Tillegg D vurderer spørsmålet om det er en konflikt mellom Første Mosebok 1 og Første Mosebok 2. Tillegg E en kikk på teistisk evolusjon, med spesiell oppmerksomhet viet de såkalte «Gud i hullene»-argumentene.

Jeg vil gjerne understreke at denne lille boken ikke påberoper seg å dekke alt innenfor dette feltet. Den er skrevet som en respons på hyppige forespørsler opp gjennom årene. For at boken skulle bli kort, har jeg måttet prioritere de spørsmålene jeg har blitt grillet mest om. Jeg måtte dessverre utelate mange andre interessante spørsmål.

Men beveger den seg? En leksjon fra historien

Denne boken handler om et svært kontroversielt tema. Uenigheten har vært temmelig stor til tider, men selv om jeg er irsk, vil jeg ikke anbefale slåsskamp som beste løsning! Nei, for at vi skal få et slags perspektiv på måten vi takler kontroversielle spørsmål på, vil jeg gå tilbake til en annen voldsom strid, en som dukket opp på 1500-tallet. Hvis jeg hadde skrevet bok den gangen, ville jeg sannsynligvis ha tatt for meg dette spørsmålet: Hva skal vi mene om astronomen Nikolaus Kopernikus' tanke om at jorden beveger seg, når Bibelen tilsynelatende lærer at jorden er urokkelig festet i verdensrommet?

Fra vårt ståsted i dag virker nok ikke dette så viktig, men den gangen var det et brennbart spørsmål. Hvorfor det? I det fjerde århundret f.Kr. hevdet den berømte greske filosofen Aristoteles (384–322 f.Kr.) at jorden var universets sentrum, og at solen, stjernene og planetene gikk i bane rundt den.³ Synet på jorden som universets ubevegelige sentrum holdt stand i århundrer, selv om Aristarkos av Samos foreslo et heliosentrisk⁴ system så tidlig som år 250 f.Kr. Det virket tross alt ganske logisk for vanlige mennesker: Det ser ut som solen går rundt jorden, og hvis jorden beveger seg, hvorfor slynges vi ikke da ut i verdensrommet? Hvis jorden snurrer rundt i rask fart, hvorfor kommer en stein som blir kastet rett opp i lufta, rett ned igjen? Hvorfor blåser det ikke en kraftig vind i ansiktet vårt i motsatt retning av bevegelsesretningen vår? Tanken om at jorden beveger seg må da være absurd?

Aristoteles' verker ble oversatt til latin, og i middelalderen skulle de få stor innflytelse på Den romersk-katolske kirke, takket være Thomas Aquinas' (1225–1274 e.Kr.) enorme intellekt.

I forbifarten kan vi merke oss at Aristoteles ikke bare trodde at universet var gammelt, men at det alltid hadde eksistert. Aquinas hadde ingen filosofiske problemer med å forene troen på et evig univers med troen på en skapergud, men han innrømmet at han syntes det var vanskelig å forene det med Bibelen, siden Bibelen tydelig sa at universet hadde en begynnelse. En ubevegelig jordklode var annerledes: Det passet tilsynelatende bra med Bibelen. Se bare:

Skjelv for ham, hele jorden! Verden står fast, den kan ikke rokkes (1 Krøn 16,30).

Verden står fast, den skal ikke rokkes (Sal 93,1).

Han grunnla jorden på dens søyler, aldri i evighet skal den rokkes (Sal 104,5).

For jordens søyler hører Herren til, på dem bygde han verden opp (1 Sam 2,8).

Dessuten virket det ikke bare som Bibelen lærte at jorden sto fast, den sa også at solen beveget seg:

I himmelen har han reist et telt for solen, lik en brudgom går den ut av sitt kammer. Den gleder seg som en helt til å løpe sin bane. Den gjør sin rundgang fra himmelrand til himmelrand, ingen ting er skjult for solens glød (Sal 19,5–7).

Solen går opp, og solen går ned, så lengter den tilbake til stedet der den går opp (Fork 1,5).

Derfor er det ikke overraskende at da Kopernikus publiserte sitt berømte verk *Om himmelsirklenes omdreining* i 1543, der han presenterte tanken om at jorden og planetene gikk i bane rundt solen, ble denne forbløffende nye vitenskapelige teorien betvilt av både protestanter og katolikker. Det blir hevdet at Martin Luther hadde avvist det heliosentriske synet i temmelig kraftige ordelag i sine *Tischreden (Bordtaler 1539)*, allerede før Kopernikus publiserte sin avhandling:

Det er snakk om en ny astrolog som ønsker å bevise at jorden beveger seg og går i bane i stedet for himmelen, solen og månen, akkurat som om noen i en vogn eller et skip kunne si at han satt stille og hvilte mens jorden og trærne spaserte rundt og beveget seg. Men sånn er det nå til dags: Når en mann ønsker å fremstå smart, må han ... finne opp noe unikt, og måten han gjør det på, må være den beste! Tåpen ønsker å snu hele astronomikunsten på hodet. Men Den hellige skrift forteller oss at Josva ba solen om å stå stille, ikke jorden.⁵

Mange av Luthers kommentarer i *Bordtaler* skal ha blitt sagt med glimt i øyet, og det er betydelig debatt rundt dette sitatets autenticitet. Historikeren John Hedley Brooke skriver: «Hvorvidt Luther virkelig kalte Kopernikus en tåpe har blitt trukket i tvil, men i en spontan avvisning bemerket han at Josva hadde bedt solen, ikke jorden, om å stå stille.»⁶

Jean Calvin, på den annen side, trodde fullt og helt at jorden sto stille: «Med hvilke midler kan [jorden] holde seg ubevegelig, mens himlene over den er i konstant hurtig bevegelse? Var det ikke den guddommelige Skaperen som fikserte og grunnfestet den?»⁷

Noen år etter Kopernikus, i 1632, utfordret Galilei det aristoteliske synet i sin berømte bok *Dialog over de to viktigste verdenssystemer*. Denne hendelse har blitt stående i historien som et klassisk eksempel på kristendommens sterke motstand mot vitenskapen. Men Galilei var ingen ateist. Han var drevet av en dyp, indre overbevis-

ning om at Skaperen, som hadde «utrustet oss med sanser, forstand og intellekt», ikke ville at vi skulle «gi avkall på å gjøre bruk av dem, og på et annet vis gi oss kunnskapen vi kan oppnå gjennom dem».⁸ Galilei hevdet at naturlovene er skrevet av Guds hånd på «matematikkens språk»⁹, og at «menneskesinnet er et Guds verk, noe av det beste han har skapt».¹⁰

Galilei ble angrepet for sin teori om at jorden beveget seg, først av de aristoteliske filosofene, og deretter av Den romersk-katolske kirke. Det var åpenbart hva som sto på spill: Galileis vitenskap truet den allestedsnærværende aristotelismen som rådet i både academia og kirken. Konflikten handlet i mye større grad om to «vitenskapelige» verdensbilder enn om vitenskap vs. religion. Til slutt måtte Galilei «tilbakekalle» påstandene sine under press, men (etter sigende) skal han ha mumlet til forhørsdommerne: «Men den beveger seg faktisk.»

Det finnes selvsagt overhodet ingen unnskyldning for Den romersk-katolske kirkes bruk av inkvisisjonen for å sette munnkurv på Galilei, eller for at det tok flere århundrer før den ga ham oppreisning. Men i motsetning til det de fleste tror, ble Galilei aldri torturert, og han tilbrakte størsteparten av den påfølgende husarresten i private venners luksurvillaer. Dessuten var vitenskapsmannen selv skyld i noen av problemene sine, pga. mangel på takt og tone.

Mange vitenskapshistorikere konkluderer med at Galilei-striden ikke bekrefter et overforenklet konfliktsyn på forholdet mellom vitenskap og religion.¹¹

Det gikk deretter mange år før det heliosentriske synet ble rådende, et syn jeg antar at mine lesere aksepterer. De er ganske komfortable med tanken på at ikke bare beveger jorden seg rundt sin egen akse, men den beveger seg i en elliptisk bane rundt solen i en gjennomsnittsfart på 30 kilometer i sekundet, en bane som det tar ett år å fullføre.

Men nå må vi ta stilling til et viktig spørsmål: Hvorfor godtar kristne denne «nye» tolkningen i stedet for å insistere på en «bøkestavelig» forståelse av «verdens søyler»? Hvorfor er vi ikke delt i to

leire: de som tror på en ubevegelig jord og de som tror på en bevegelig jord? Har vi alle inngått et kompromiss og underlagt Bibelen vitenskapen?